

Gabriela Łącka

Spółeczno-kulturalny aspekt listów pasterskich i orędzi biskupa Stanisława Adamskiego publikowanych na łamach „Wiadomości diecezjalnych” w latach 1930-1939

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 2 (35), 223-241

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

GABRIELA ŁĄCKA¹

SPOŁECZNO-KULTURALNY ASPEKT LISTÓW PASTERSKICH I ORĘDZI BISKUPA STANISŁAWA ADAMSKIEGO PUBLIKOWANYCH NA ŁAMACH „WIADOMOŚCI DIECEZJALNYCH” W LATACH 1930-1939

Wstęp

Program posługi duszpasterskiej biskupa Stanisława Adamskiego wyznaczała sytuacja społeczna na Śląsku oraz związane z nią problemy.

Biskup Stanisław Adamski² objął rządy w diecezji katowickiej w 1930 roku. Wśród wielu wyzwań, z jakimi musiał się zmierzyć,

---

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² *Encyklopedia katolicka*, pod red. F. Gryglewicza, t. 1, Lublin 1973, k. 77-78; K. Dębiński, *Adamski Stanisław* (hasło), w: *Wielkopolski słownik biograficzny*, pod red. A. Gąsiorowskiego, Warszawa 1983, s. 19-20; J. Myszor, *Adamski Stanisław* (hasło), w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego*, pod red. M. Patera, Katowice 1996, s. 6-11; J. Kobyłański, B. Michalski, *Adamski Stanisław* (hasło), w: *Słownik polskich teologów katolickich*, pod red. H. Wyczawskiego, Warszawa 1981, s. 28 [dalej: SPTK]; S. Szymecki, R. Rak, *Biskup Stanisław Adamski, jakiego nie znamy*, Katowice 2003, s. 11-12; B. Michalski, *Działalność społeczno-polityczna księdza Stanisława Adamskiego w latach 1889-1930*, „Chrześcijanin w Świecie” 59-60 (1977), s. 15-33; K. Szaraniec, *Ks. Stanisław Adamski*, cz. 1-3, Katowice 1990-1991; J. Myszor, *Stanisław Adamski – biskup śląski*, w: *Śląsk w myśli politycznej i działalności Polaków i Niemców w XX wieku*, pod red. D. Kisielewicz, L. Rubusza, Opole 2001, s. 13-22; R. Rak, *Charakterystyczne rysy duszpasterstwa biskupów katowickich*, w: *Metropolia Katowicka – Górn Śląska*, pod red. W. Świątkiewicza i J. Wycisły, Katowice 1994, s. 35-38; *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922-2008*, pod red. J. Myszora, Katowice 2009, s. 3-6.

rozpoczynając swoje urzędowanie, były konflikty narodowościowe i migracyjne, kryzys gospodarczy, bieda i bezrobocie. Pasterską działalność biskupa cechowała głęboka troska o człowieka, jego sprawy doczesne i zbawienie wieczne. Piecza nie tylko o Kościół lokalny, ale i powszechny widoczna była szczególnie w jego nauczaniu pasterskim³.

Czasy przełomu XIX i XX wieku charakteryzowało nasilenie konfliktów społeczno-politycznych związanych z ogólnoswiatowym kryzysem gospodarczym oraz z przenikaniem do Polski z Rosji i z Niemiec prądów socjalistycznych i komunistycznych. W okresie międzywojennym nowe idee znajdowały wielu zwolenników, zwłaszcza wśród inteligencji oraz bezrobotnych, co przyczyniało się do osłabienia wiary i poziomu życia moralnego wielu ludzi. Były to czasy wielkich wyzwań dla Kościoła katolickiego, w tym również dla Kościoła na Śląsku i dla pracujących tu biskupów i kapłanów.

Listy pasterskie i orędzia stanowią obok kazań tematycznych, przemówień okolicznościowych, mów żałobnych, konferencji asceetycznych, nauk rekolekcyjnych, okólników, referatów, wykładów i artykułów jedną z form nauczania przekazanego na piśmie przez biskupa Adamskiego⁴. Hierarcha pisał listy pasterskie z racji Wielkiego Postu, Adwentu, Tygodnia Miłosierdzia, pielgrzymek mężów i nie-wiast do Piekar Śląskich oraz przy okazji innych aktualnych spraw dotyczących Kościoła i diecezji. Były one publikowane w „Wiado-mościach Diecezjalnych” – organie urzędowym kurii diecezjalnej, a także w „Gościu Niedzielnym” oraz w niemieckim tygodniku „Der Sonntagsbote”. Niektóre ważniejsze listy pasterskie wydawane były w formie broszur i druków okolicznościowych (tab. 1)⁵.

---

³ H. Olszar, *Listy pasterskie biskupa Stanisława Adamskiego w zbiorach Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1-2 (2011), s. 91-98.

⁴ Tamże, s. 93.

⁵ Tamże, s. 94. Można je odnaleźć w Katalogu Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach pod hasłem: „Wiadomości Diecezjalne” (Katowickie), „Gość Niedzielnym”, „Biskup Stanisław Adamski” (np. *List pasterski z okazji śmierci papieża Piusa XI*); zob. też prace: H. Białas, *Problematyka listów pasterskich księdza biskupa Stanisława Adamskiego*, Katowice 1991; J. Dziwoki, H. Kowalczyk, *Kancelaria biskupa Stanisława*

Jeszcze w okresie istnienia administracji apostołskiej – pierwszej niezależnej struktury administracji kościelnej na terenie polskiej części Śląska, ukazywały się „Rozporządzenia Administracji Apostołskiej Śląska Polskiego”⁶. Z chwilą utworzenia diecezji katowickiej ogłoszono, że w miejsce dotychczasowego pisma byłej administracji apostołskiej Śląska Polskiego organem urzędowym będą „Wiadomości Diecezjalne”⁷.

Numer pierwszy nowego pisma kościelnego ukazał się z datą 1 grudnia 1925 roku. Pełny tytuł brzmiał: „Wiadomości Diecezjalne. Organ Urzędowy Śląskiej Kurii Biskupiej”. Podtytuł zmieniał się wielokrotnie. Pierwsza zmiana nastąpiła po objęciu diecezji przez bp. Arkadiusza Lisieckiego. Przymiotnik „śląskiej” odnoszący się do kurii biskupiej zmieniono na „katowickiej”⁸. Natomiast od stycznia 1933 roku podtytuł brzmiał: „Organ Kurii Diecezjalnej w Katowicach”.

Pismo wychodziło nakładem Kurii Diecezjalnej w Katowicach, drukowane zaś było w Księgarni i Drukarni Katolickiej⁹. Zmianom ulegał także format periodyku. Od pierwszego numeru do końca 1931 roku pismo ukazywało się w formacie 2° (28 cm × 22,7 cm). Od 1932 roku zmieniono format na 4° (23 cm × 15,8 cm), który obowiązuje do dziś¹⁰. „Wiadomości Diecezjalne” od początku były miesięcznikiem. Rocznie ukazywało się zatem dwanaście numerów, zwykle jeden

---

Adamskiego w zbiorach Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 27-28 (1994-1995), s. 435-483; A. Kandziora, *Sylwetka dojrzałego chrześcijanina według listów pasterskich biskupa Stanisława Adamskiego z okresu przedwojennego*, Bytom – Rojca 1986.

⁶ R. Sobański, A. Drozd, *Źródła poznania katowickiego prawa diecezjalnego*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 7 (1974), s. 33.

⁷ „Wiadomości Diecezjalne” 8 (1925), s. 9.

⁸ W. Pawłowiczówna, *Książki i czasopisma w katowickich „Wiadomościach Diecezjalnych” z lat 1925-1939*, w: *Książka polska na Śląsku w latach 1922-1945. Zarys problematyki*, pod red. M. Pawłowiczowej, Katowice 1995, s. 107; F. Maroń, *Historia diecezji katowickiej*, „Nasza Przeszość” 42-43 (1975), s. 46; R. Sobański, A. Drozd, *art. cyt.*, s. 33.

⁹ J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999, s. 41-44.

¹⁰ Z. Zieliński, *Bibliografia katolickich czasopism religijnych w Polsce 1918-1944*, Lublin 1981, s. 318.

z nich, wakacyjny, był łączony. W 1929 roku wydano zaledwie dziewięć numerów pisma, w 1939 roku zaś – osiem.

W pierwszych latach publikowania podawano dokładną dzienną datę numeru. Każdy numer był sygnowany podpisem biskupa, wikariusza generalnego lub kanclerza. W 1932 roku z inicjatywy bp. Stanisława Adamskiego nastąpiła reorganizacja dotychczasowej formuły oraz formy periodyku. Odtąd „Wiadomości Diecezjalne” powiększyły swoją objętość do trzydziestu sześciu stron i wychodziły systematycznie co miesiąc. Wydzielono też działy: urzędowy i nieurzędowy oraz poświęcony Akcji Katolickiej.

W dziale urzędowym znalazły się wypowiedzi papieża, encykliki papieskie, listy pasterskie biskupa, orędzia, postanowienia, nominacje, nekrologi, przeniesienia i relacje z posiedzeń dekanatów¹¹. Za ten dział pisma byli odpowiedzialni kolejni kanclerze kurii diecezjalnej: ks. Juliusz Bieniek (1932-1937) i ks. Hilary Gwóźdź (1937-1939).

Dział nieurzędowy redagowany był kolejno przez: ks. Józefa Christopha (1932-1934), ks. Tadeusza Krzakałę (od nr 1 do nr 4 z 1935 r.), ponownie przez ks. Christopha (od nr 5 z 1935 r. do końca 1936 r.), ks. Hilarego Gwoździa (od nr 1 do nr 8 z 1937 r.) i ks. Antoniego Godzika (od nr 9 z 1937 r. do nr 8 z 1939 r.)¹². W dziale nieurzędowym znalazły się informacje dotyczące polecanych książek i czasopism.

Obowiązek abonowania „Wiadomości Diecezjalnych” nałożony był na wszystkich kapłanów diecezji za wyjątkiem księży emerytów oraz na wszystkich kapłanów innych diecezji przebywających stale na terenie diecezji śląskiej, a także na wszystkie urzędy dziekańskie, parafialne, domy zakonów i zgromadzeń męskich oraz generalne i prowincjalne domy zakonów i zgromadzeń żeńskich¹³. W latach 1930-1939 na łamach „Wiadomości Diecezjalnych” opublikowano dziewiętnaście listów pasterskich (tab. 1).

---

¹¹ Tamże, s. 319.

¹² Poszczególne numery „Wiadomości Diecezjalnych” z lat 1932-1939; H. Olszar, *Duchowieństwo w diecezji katowickiej (śląskiej) w II Rzeczypospolitej*, Katowice 2000, s. 604.

¹³ „Wiadomości Diecezjalne” 9 (1931), s. 105.

1. Listy pasterskie

Tab. 1. Listy pasterskie bp. S. Adamskiego
opublikowane w latach 1930-1939

Lp.	Data	Tematyka
1	01.12.1930	Christus vincit, regnat, imperat
2	10.02.1931	Na Wielki Post 1931 r.
3	12.07.1931	Na jubileusz encykliki <i>Rerum novarum</i>
4	16.11.1932	O dobroczynności w czasie kryzysu gospodarczego
5	06.02.1932	O świętowaniu niedzieli
6	15.08.1933	W sprawie Zjazdów Kongregacji Mariańskich
7	23.08.1932	W sprawie rozszerzenia kultu bł. Jana Sarkandra i bł. Melchiora Grodzieckiego w całej Polsce
8	02.02.1934	„Zawiedli ludzie, Bóg pomoże”
9	02.12.1934	Od Misji Wewnętrznej do Akcji Katolickiej*
10	06.03.1935	Na Wielki Post 1935 r.*
11	12.02.1936	Na 10-lecie ustanowienia diecezji katowickiej*
12	12.11.1936	O miłosierdziu chrześcijańskim
13	17.02.1937	Na Wielki Post 1937 r.*
14	19.08.1937	O bł. Bronisławie
15	28.03.1938	Na Wielki Post 1938 r.
16	18.02.1939	Po śmierci Ojca Świętego Piusa XI*
17	10.05.1939	O pielgrzymce bp. Adamskiego do Rzymu i audiencji u papieża Piusa XII

18	31.05.1939	W sprawie niemieckich nabożeństw w diecezji katowickiej
19	30.08.1939	W związku z wybuchem II wojny światowej

* listy pasterskie wydane w formie osobnych broszur

Źródło: „Wiadomości Diecezjalne” 11 (1930), s. 112-116; 2 (1931), s. 17-20; 6/7 (1931), s. 57-59; 11 (1931), s. 123-124; 3 (1932), s. 66-82; 9 (1932), s. 325-331; 9 (1933), s. 369-274; 1 (1934), s. 29-37; nr 12 (1934), s. 419-432; 3 (1935), s. 81-99; 2 (1936), s. 73-94; 11 (1936), s. 421-429; 2 (1937), s. 66-80; 8 (1937), s. 299-307; 4 (1938), s. 65-172; 2 (1939), s. 155-161; „Gość Niedzielny” 36 (1939), s. 705-706; 24 (1939), s. 465-466; por. H. Olszar, *Duszpasterstwo katolickie diecezji śląskiej (katowickiej)*, Katowice 2000, s. 449.

Od samego początku listy pasterskie biskupa Adamskiego były drukowane równoległe także w „Gościu Niedzielnym”¹⁴, tygodniku katolickim przeznaczonym dla ludu i dostępnym dla każdego czytelnika. Ukazywał się on w druku na dwa lata przed powołaniem do istnienia w 1923 roku diecezji katowickiej jako: „Gość Niedzielny. Tygodnik dla Ludu Katolickiego Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego”. Założycielami tego pisma byli księża: August Hlond, Józef Gawlina oraz Alojzy Siemienik. Ks. Siemienik zorganizował cztery bezpłatne dodatki do „Gościa Niedzielnego”, ukazujące się co dwa tygodnie. Były to: „Dom

---

¹⁴ Zob. więcej na temat „Gościa Niedzielnego”: J. Gawor, *Czasopisma diecezji katowickiej*, „Nasza Przeszłość” 42-43 (1975), s. 135-146; B. Reder, *Geneza i rozwój diecezjalnego tygodnika katolickiego „Gość Niedzielny”*, Katowice 1987; A. Grajewski, *Świadek i uczestnik. 70 lat „Gościa Niedzielnego” 1923-1993*, Katowice 1993; *Vademecum dziennikarza*, pod red. M. Siembiedy, Katowice 2003; *Duszpasterstwo robotników w diecezji katowickiej w latach 1925-1939 w świetle „Gościa Niedzielnego”*. Studium historyczno-pastoralne, Katowice 1981; *Stosunki narodowościowe na Śląsku na podstawie „Gościa Niedzielnego” w latach 1934-1936*, Kraków 1963; H. Madej, *Sytuacja narodowościowa na Górnym Śląsku w okresie międzywojennym na podstawie „Gościa Niedzielnego” w latach 1937-1939*, Kraków 1964; *75 lat „Gościa Niedzielnego” 1923-1998*, pod red. J.W. Brzoży, Katowice 1998.

i Szkoła”, „Młodzież Katolicka”¹⁵, „Mały Gość Niedzielny” i „Front Katolicki”, którego redakcję – jako organu Akcji Katolickiej – objął ks. Stanisław Kominek¹⁶.

Jednym z ważnych problemów społeczno-politycznych na Górnym Śląsku w okresie międzywojennym była sprawa narodowościowa. Rządca diecezji, obejmując urząd, zdawał sobie sprawę z wagi i zakresu kwestii niemieckiej. W tym celu stworzył dla mniejszości niemieckiej pismo „Der Sonntagsbote”, które przez kurie biskupią uważane było za oficjalny organ prasowy niemieckich katolików. Zgodnie z początkowym założeniem pismo to miało być niemiecką edycją polskiego tygodnika „Gość Niedzielny”. Jednak porównanie zawartości obu czasopism ujawnia różnice, zarówno w treści, jak i w objętości¹⁷. Liczba listów i odezw biskupich kierowanych do niemieckich katolików była kilkakrotnie większa aniżeli w polskojęzycznym „Gościu Niedzielnym”¹⁸. Duży wpływ na profil wydawniczy obu pism miał sam biskup Adamski. Początkowy podtytuł pisma brzmiał „Der Apostolische Administrator für Polnisch Schlesien”, od 1936 roku z adnotacją „Wochenschrift für das Bistum Katowice”, a od 1937 roku do końca maja 1945 roku z podtytułem „Wochenschrift deutscher Katholiken”. Redaktorami byli kolejno: ks. Maksymilian Wojtas (1925 r.), ks. Franciszek Dobrowolski (1926 r.), ks. Alojzy Dyllus (1927 r.) i ks. Franciszek Woźnica (1937-1939). Pismo to miało trzy dodatki: „Der Kindersonntag” (dla dzieci), „Die Christenjungend” (dla młodzieży) i „Die Innere Mission” (dla Misji Wewnętrznej). Pismo to ukazywało się od maja 1925 roku, jednak dokonujące się podziały katolików niemieckich spowodowały, że większość z nich zrezygnowała z prenumeraty. Pismo przestało się ukazywać w 1941 roku¹⁹.

---

¹⁵ „Wiadomości Diecezjalne” 3 (1932), s. 104.

¹⁶ E. Lubojańska, „Gość Niedzielny” – charakterystyka dodatków do czasopisma w latach 1923-1939, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1-2 (2009), s. 149-165; H. Olszar, *Duszpasterstwo katolickie, dz. cyt.*, s. 598.

¹⁷ Ks. Biskup Stanisław Adamski a niemiecki tygodnik „Der Sonntagsbote”, w: *Ksiądz biskup Stanisław Adamski. Działalność duszpasterska i społeczna w diecezji katowickiej*, pod red. R. Broma i J. Sliwioka, Katowice 2002, s. 18.

¹⁸ Tamże, s. 19.

¹⁹ Tamże.

Pierwszy Synod Diecezji Katowickiej (1972 r.) w dekreście pt. *Przepowiadanie słowa Bożego* wśród wybitnych kaznodziejów diecezji katowickiej, wymienia kapłanów takich jak: ks. Jan Kapica z Tychów, ks. Rudolf Tomanek z Cieszyna i ks. Emil Szramek z Katowic, wyliczał również bp. Stanisława Adamskiego. Ojcowie synodu uznali, że hierarcha katowicki „przez praktyczne przemówienia utrwalał katolickie poglądy społeczne oraz więź duchową społeczeństwa śląskiego”²⁰. Praktyczność jego przepowiadania przypadła do gustu ludowi śląskiemu, gdyż – jak stwierdzili uczestnicy synodu – „ludowi temu nie imponowały piękne słowa i kwieciste frazesy”²¹.

a. Listy okolicznościowe

Ordynariusz diecezji pisał też listy pasterskie z okazji różnych wydarzeń diecezjalnych i społecznych. W swoim pierwszym liście pasterskim z 1 grudnia 1930 roku, nazywanym też listem programowym jego biskupiej posługi, zwrócił szczególną uwagę na różnice narodowościowe, polityczne i społeczne. Dał temu wyraz w swoim zawołaniu biskupim: *Christus vincit, regnat, imperat*²². To zadanie pragnął realizować poprzez budowę katedry i kościołów, troskę o powołania i seminarium duchowne, a także tworzenie wśród diecezjan „żywego Kościoła”. Doceniał też wagę misji zagranicznych. Ale przede wszystkim dostrzegał znaczenie Misji Wewnętrznej, która była obowiązkiem wierzących²³. Nawiązywał do obchodów diecezjalnego jubileuszu czterdziestolecia ukazania się encykliki *Rerum novarum* (1889 r.) papieża Leona XIII i ogłoszenia encykliki *Quadragesimo anno* (1931 r.) papieża Piusa XI²⁴. Hierarcha zwracał uwagę na klęskę bezrobocia i wzywał kapłanów, aby „troski ludu im powierzonego stały się ich własnymi troskami”²⁵.

---

²⁰ *Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, Katowice – Rzym 1976, s. 19.

²¹ Tamże, s. 18.

²² S. Adamski, *List pasterski „Christus vincit, regnat, imperat” z 1 grudnia 1930*, „Wiadomości Diecezjalne” 11 (1930), s. 114.

²³ Tamże.

²⁴ S. Adamski, *List pasterski na jubileusz encykliki „Rerum novarum” z 12 lipca 1931*, „Wiadomości Diecezjalne” 6-7 (1931), s. 57-59.

²⁵ Tamże, s. 58.

W kolejnym liście pasterskim z 16 listopada 1931 roku biskup katowicki nawoływał do konkretnej pomocy bezrobotnym²⁶. Zalecał popieranie lokalnej wytwórczości i kupowanie towarów rodzimej produkcji, gdyż – jak napisał – „towar u nas wykonany i przez nas zakupywany, zanim dojdzie do nabywcy, krąży przez cały szereg pracowników przemysłowych i kupieckich, dając im pracę i chleb”²⁷. Biskup Adamski odwoływał się do chrześcijańskiej solidarności i zwracał uwagę na względny charakter własności prywatnej, która miała także służyć innym, gdyż „prawo posiadania różni się od prawa używania”²⁸. Według niego w sytuacji wzmożonego zapotrzebowania na pomoc socjalną wielkiego znaczenia nabiera działalność Stowarzyszenia św. Wincentego à Paulo oraz wsparcie pieniężne ze strony wiernych²⁹. W sierpniu 1933 roku, już po zjednoczeniu wszystkich zrzeszeń działających w diecezji w ramach Misji Wewnętrznej, biskup katowicki wydał list pasterski podsumowujący pracę członków Misji Wewnętrznej³⁰.

W liście pasterskim z 2 lutego 1934 roku podzielił się z parafianami swoimi spostrzeżeniami z pobytu w Wiecznym Mieście³¹. Jednak główną myślą tego dokumentu była analiza sytuacji społecznej na Śląsku, dotkniętym ogólnoswiatowym kryzysem gospodarczym i klęską bezrobocia³². Przytaczając słowa encykliki *Quadragesimo anno* papieża Piusa XI z 15 maja 1931 roku, wezwał polskich przywódców do tego, „aby dali pracę tym, którzy chcą pracować, oraz by umieli zatrudnić w Polsce ludzi, którzy nigdy nie znajdą pracy w przemyśle”³³.

---

²⁶ S. Adamski, *List pasterski o dobroczynności w czasie kryzysu gospodarczego z 16 listopada 1931*, „Wiadomości Diecezjalne” 11 (1931), s. 123-126.

²⁷ Tamże, s. 123.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże, s. 124.

³⁰ S. Adamski, *List pasterski w sprawie Zjazdów Kongregacji Mariańskich z 1933*, „Wiadomości Diecezjalne” 9 (1933), s. 269-274.

³¹ Tenże, *List pasterski „Zawiedli ludzie – Bóg pomoże” z lutego 1934*, „Wiadomości Diecezjalne” 2 (1934), s. 31-37.

³² Tamże, s. 30-31.

³³ Tamże.

Dwudziestego ósmego sierpnia 1932 roku biskup katowicki wydał list pasterski w sprawie rozszerzenia na całą Polskę kultu bł. Jana Sarkandra i bł. Melchiora Grodzieckiego³⁴.

Kolejny list pasterski został napisany w lutym 1936 roku³⁵ i składał się z dwóch części. W pierwszej biskup dziękował Bogu i ludziom za dziesięciolecie istnienia diecezji katowickiej. Wyliczył też listę osiągnięć związanych z budową katedry i kościołów, powstaniem nowych parafii i zakładów opiekuńczych, a także rozwojem bractw i stowarzyszeń Misji Wewnętrznej oraz Akcji Katolickiej, wydawaniem pism diecezjalnych, działalnością misyjną, rekolekcjami zamkniętymi i wzrostem liczby powołań kapłańskich w diecezji. Dalej biskup Adamski przypomniał nauczanie Piusa XI o świętości, nierozzerwalności i jedności małżeństwa³⁶. Przyszłość Kościoła i Polski – według biskupa – zależała od liczby dzieci, a wychowanie chrześcijańskie stanowiło o prawidłowym rozwoju i sile moralnej przyszłych pokoleń³⁷.

Natomiast w 1937 roku wydał list pasterski z okazji sprowadzenia do Polski w 1937 roku relikwii bł. Bronisławy³⁸.

W liście pasterskim z 10 maja 1939 roku biskup Adamski nawiązał do pielgrzymki do Rzymu, odbytej w Wielkim Poście³⁹. Poinformował Ślązaków o audiencji na pl. św. Piotra oraz o treści swojej rozmowy z Ojcem Świętym Piusem XII, który zainteresował się rozwojem Akcji Katolickiej na Śląsku i sprawami Kościoła na Zaolziu⁴⁰.

---

³⁴ S. Adamski, *List pasterski w sprawie rozszerzenia kultu bł. Jana Sarkandra i bł. Melchiora Grodzieckiego w całej Polsce z 28 sierpnia 1932*, „Wiadomości Diecezjalne” 9 (1932), s. 325-331.

³⁵ Tenże, *List pasterski na 10-lecie ustanowienia diecezji katowickiej z 12 lutego 1936*, „Wiadomości Diecezjalne” 2 (1936), s. 74-94.

³⁶ Tamże, s. 88.

³⁷ Tamże, s. 89.

³⁸ S. Adamski, *List pasterski o błogosławionej Bronisławie z 19 sierpnia 1937*, „Wiadomości Diecezjalne” 8 (1937), s. 299-307.

³⁹ Tenże, *List pasterski J. E. ks. Biskupa Stanisława Adamskiego do wiernych diecezji katowickiej oraz Śląska za Ołzą z 30 sierpnia 1939*, „Gość Niedzielny” 21 (1939), s. 405-406.

⁴⁰ Tamże, s. 405.

W dwóch kolejnych listach pasterskich można było już wyczuć atmosferę zbliżającej się wojny. List pasterski z 27 maja 1939 roku⁴¹ był odpowiedzią biskupa katowickiego na los polskich katolików w Niemczech. Podlegali oni tam daleko idącym szykanom, w tym inwigilacji, prześladowaniom i zakazowi odprawiania nabożeństw w języku polskim. Odpowiedzią na tę sytuację były liczne petycje katolików śląskich kierowane do biskupa Adamskiego w sprawie ograniczenia lub całkowitego zakazu nabożeństw w języku niemieckim⁴².

Po raz ostatni przed wybuchem II wojny światowej rządcą diecezji katowickiej przemówił do wiernych w liście pasterskim z 30 sierpnia 1939 roku, odczytanym w kościołach śląskich w niedzielę 3 września⁴³. Biskup nawoływał wiernych do korzystania z sakramentów św., odmawiania suplikacji, odprawiania drogi krzyżowej i modlitwy różańcowej. Wzywał Ślązaków zrzeszonych w Misji Wewnętrznej i członków Akcji Katolickiej do łączności z Bogiem i Kościołem.

b. Listy wielkopostne

Z okazji Wielkiego Postu w latach 1931, 1932, 1935, 1937 i 1938 biskup katowicki wystosował do wiernych pięć listów pasterskich. Podstawową tematyką wszystkich listów wielkopostnych była sprawa nawrócenia i pokuty⁴⁴. W pierwszym z nich, napisanym 10 lutego 1931 roku, przypominał, że podstawową treścią tego okresu liturgicznego jest rozważanie przez wiernych męki i śmierci Zbawiciela⁴⁵. W listach tych nawiązywał do potrzeby uświadamiania

---

⁴¹ S. Adamski, *List pasterski w sprawie niemieckich nabożeństw w diecezji katowickiej z 31 maja 1939*, „Wiadomości Diecezjalne” 6-7 (1939), s. 204-211.

⁴² Tamże, s. 210.

⁴³ S. Adamski, *List pasterski J. E. ks. Biskupa Stanisława Adamskiego do wiernych diecezji katowickiej oraz Śląska za Olzą 30 sierpnia 1939*, „Gość Niedzielny” 36 (1939), s. 705-706.

⁴⁴ R. Brom, *Nauczanie pasterskie biskupa Stanisława Adamskiego (1930-1967)*, Katowice 2009, s. 102; H. Olszar, *Listy pasterskie, dz. cyt.*, s. 96.

⁴⁵ S. Adamski, *List pasterski Na Wielki Post 1931 roku z 10 lutego 1931*, „Wiadomości Diecezjalne” 2 (1931), s. 17.

chorym zbliżającej się śmierci i konieczności pojednania z Bogiem. Biskup apelował do opiekunów chorych, lekarzy, pielęgniarek i rodziny, aby „nie zapominali o oddaniu im największej przysługi, jaką jest przyjęcie sakramentu chorych”⁴⁶. Ordynariusz katowicki domagał się przywrócenia świętości niedzieli, uznał, „że święcenie niedzieli jest filarem porządku Bożego na świecie, i z chwilą gdy filar ten zaczyna się chwiać, chwieje się też sposób myślenia narodów, a za nim także moralność”⁴⁷. Naruszenie niedzieli było – jak podkreślał biskup – „okradaniem Boga z dnia, który Jemu samemu się należy”⁴⁸. Przyczyną zaniedbywania Mszy Świętej niedzielnej była według ordynariusza katowickiego przynależność wiernych do świeckich związków, rzekomo zwalniających z obowiązku świętowania niedzieli. Biskup Adamski uważał, że przynależność do tych organizacji mogła burzyć ich prawidłowy stosunek do Boga. Apelował również do sportowców, aby pogodzili uprawianie sportu ze świętowaniem niedzieli. „Doświadczenie bowiem uczy – pisał – że człowiek nie potrafi oddawać się wyteżonej pracy bez przerwy, lecz musi odpocząć, żeby odnowić siły i zaczerpnąć nowych do dalszej pracy”⁴⁹. Ubolewał nad laicyzacją życia w Polsce, widząc w niej przyczynę zarówno kryzysu gospodarczego, jak i obyczajowego. Przytoczył wiernym słowa Ojca Świętego Piusa XI, wypowiedziane w czasie Kongresu Eucharystycznego w 1922 roku, że „ratunek dzisiejszego społeczeństwa leży w jego powrocie do Jezusa Chrystusa i w powrocie Jezusa Chrystusa do społeczeństwa”⁵⁰. Uświadamiał też wiernym metody walki z religią i Kościołem w Rosji i w Hiszpanii. Zwrócił uwagę na agitację bezbożności w Polsce, zwłaszcza wśród bezrobotnych i młodzieży⁵¹.

---

⁴⁶ Tamże, s. 18.

⁴⁷ Tamże, s. 20.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ S. Adamski, *List pasterski o świętowaniu niedzieli z 6 lutego 1932*, „Wiadomości Diecezjalne” 7 (1932), s. 66-82.

⁵⁰ Tamże, s. 82.

⁵¹ S. Adamski, *List Pasterski na Wielki Post 1937 r. z 17 lutego 1937*, „Wiadomości Diecezjalne”, 2 (1937), s. 66-80.

Na Wielki Post 1938 roku biskup skierował do diecezjan list pasterski zatytułowany: *Świętość wołaniem czasu wielkopostnego*⁵², w którym nawiązywał do listu Episkopatu Polski w sprawie synodu plenarnego. Prosił też Ślązaków o pomoc w nawracaniu „słabych w wierze”; apelował do chorych, aby pojmowali starość i chorobę „jako współpracę z Chrystusem i niesienie z Nim krzyża”, oraz do zdrowych, aby pomagali chorym w zrozumieniu ich sytuacji życiowej i przygotowali ich na spotkanie z Bogiem⁵³.

Wielkopostny list pasterski biskupa katowickiego z 12 lutego 1939 roku został wystosowany w związku ze śmiercią papieża Piusa XI⁵⁴. Autor podkreślił w nim rolę Ojca Świętego w życiu Kościoła powszechnego i lokalnego, a także zaakcentował więź papieża ze Śląskiem i Polską. Należy zaznaczyć, że Pius XI w latach 1919-1921 przebywał w Polsce, sprawując urząd nuncjusza apostolskiego⁵⁵.

c. Listy adwentowe

W 1934 roku biskup Adamski napisał list pasterski, w którym poruszał sprawę obchodów jubileuszu 100. rocznicy śmierci Chrystusa⁵⁶. Określił także cel i zadania Misji Wewnętrznej w diecezji katowickiej (katolicyzowanie katolików) oraz zachęcił wiernych do uczestnictwa w Akcji Katolickiej, która była „udziałem świeckich katolików w hierarchicznym apostołstwie Kościoła”⁵⁷.

List pasterski na pierwszą niedzielę Adwentu 1936 roku dotyczył również spraw społecznych⁵⁸. Biskup pisał o kryzysie gospodarczym,

---

⁵² Tenże, *List Pasterski na Wielki Post 1938 r. z 28 marca 1938*, „Wiadomości Diecezjalne” 4 (1938), s. 165-172.

⁵³ Tamże, s. 169.

⁵⁴ S. Adamski, *List pasterski J. E. Ks. Biskupa Stanisława Adamskiego do duchowieństwa z okazji zgonu Ojca św. Piusa XI z lutego 1939*, „Wiadomości Diecezjalne” 10 (1939), s. 61-69.

⁵⁵ Tamże, s. 68.

⁵⁶ S. Adamski, *List pasterski od Misji Wewnętrznej do Akcji Katolickiej z 2 grudnia 1934*, „Wiadomości Diecezjalne” 12 (1934), s. 419.

⁵⁷ Tamże, s. 420.

⁵⁸ S. Adamski, *List pasterski Biskupa katowickiego o miłosierdziu chrześcijańskim z 12 listopada 1936*, „Wiadomości Diecezjalne” 11 (1936), s. 421-429.

który wpłynął na trudną sytuację materialną i duchową wielu ludzi i był powodem „złego podziału oraz samolubnego nadużywania dóbr ziemskich”⁵⁹. Nawoływał wiernych do życia zgodnego z przykazaniami, miłości bliźniego oraz praktykowania cnoty sprawiedliwości. Zwrócił również uwagę na działalność i wzajemne uzupełnianie się państwowej opieki społecznej i kościelnej Caritas. Biskup pisał z naciskiem, że „opieka społeczna to obowiązek, a Caritas to miłość”⁶⁰. Wezwał wszystkie instytucje dobroczynne, między innymi członków Komitetu Pomocy Bezrobotnym do niesienia zimą pomocy ludziom biednym i pozbawionym pracy.

Listy pasterskie biskupa Adamskiego zamieszczane w wymienionych wyżej czasopismach ukazały się również w postaci osobnych broszur drukowanych w Księgarni i Drukarni Katolickiej. W ten sposób ukazały się drukiem następujące listy: list pasterski z 2 grudnia o Akcji Katolickiej (format 8°, 16 s.), list pasterski z 1935 roku na Wielki Post (format 8°, 19 s., [1]), list pasterski na dziesięciolecie diecezji katowickiej z 12 lutego 1936 roku (format 8°, 22 s., [2]), list pasterski o czynnym udziale katolików w walce z bezbożnictwem z 17 lutego 1937 roku (format 8°, 12 s.), oraz list pasterski z okazji śmierci papieża Piusa XI (format 8°, 10 s.). Niestety, na odwrocie strony tytułowej nie zamieszczono informacji o wielkości nakładu⁶¹.

Listy pasterskie biskupa katowickiego zachowały swoją aktualność w dzisiejszych czasach. Problematyka społeczna i ekonomiczna w nich poruszana nieobca jest dzisiejszym mieszkańcom Śląska, zawsze blisko związanym z Kościołem katolickim. Zauważył to ks. Rudolf Brom w czasie sesji naukowej pt. *Ks. Biskup Stanisław Adamski – działalność duszpasterska i społeczna w diecezji katowickiej*, która odbyła się w Bibliotece Śląskiej w Katowicach w 2002 roku. W swoim wystąpieniu pt. *Przepowiadanie biskupa Stanisława Adamskiego w latach 1930-1947* stwierdził, że „biskup w sposób bardzo odpowiedzialny podchodził do głoszenia słowa Bożego. Pod tym względem był wymagający nie tylko od siebie, ale

---

⁵⁹ Tamże, s. 424.

⁶⁰ Tamże, s. 425.

⁶¹ G. Łącka, *Działalność wydawnicza biskupa Stanisława Adamskiego w latach 1930-1939*, Warszawa 2005 (praca magisterska).

wymagał tego i od kapłanów”⁶². Z kolei ks. Henryk Olszar uznał te listy za klasykę tego rodzaju literatury, a jego samego określił jako „*signum characteristicum* swojej epoki”⁶³.

Biskup śląski w latach 1930-1939 był autorem dziewiętnastu listów pasterskich (zob. tab. 1). Ich objętość liczyła często około dwudziestu stron maszynopisu. Dlatego też zalecano, aby czytać je przez dwie kolejne niedziele⁶⁴. Tematykę listów dyktowało biskupowi samo życie i sytuacje, w jakich znajdował się Kościół i wierni na Śląsku⁶⁵.

2. Orędzia

Inną formą biskupiego nauczania były orędzia skierowane do diecezjan. Nie różniły się zwykle w swej treści od listów pasterskich, ale zazwyczaj były krótsze i dotyczyły jednego konkretnego problemu.

W pierwszym swoim orędziu z 18 kwietnia 1932 roku duszpasterz zachęcał wiernych związanych z kongregacjami i ruchami religijnymi do pracy w Misji Wewnętrznej. Do orędzia dołączył modlitwę członków Misji Wewnętrznej, którą zalecał odmawiać w kościołach lub prywatnie⁶⁶.

W 1934 roku hierarcha wydał orędzie do duchowieństwa i wiernych diecezji w sprawie Roku Jubileuszowego. W swoim wystąpieniu zapoznał Ślązaków z warunkami uzyskania odpustu jubileuszowego⁶⁷.

---

⁶² R. Brom, *Przepowiadanie biskupa Stanisława Adamskiego w latach 1930-1947*, w: *Ksiądz biskup Stanisław Adamski, dz. cyt.*, s. 35-36.

⁶³ H. Olszar, *Duchowieństwo katolickie, dz. cyt.*, s. 448.

⁶⁴ R. Brom, *Nauczanie pasterskie biskupa katowickiego Stanisława Adamskiego, dz. cyt.*, s. 97.

⁶⁵ Tamże, s. 249.

⁶⁶ S. Adamski, *Orędzie Stanisława Adamskiego w sprawie Misji Wewnętrznej Diecezji Katowickiej z 18 kwietnia 1932*, „Wiadomości Diecezjalne” 5 (1932), s. 164-170.

⁶⁷ Tenże, *Orędzie Biskupa Katowickiego do duchowieństwa i wiernych diecezji katowickiej z 14 kwietnia 1934*, „Wiadomości Diecezjalne” 4 (1934), s. 102-108.

Częstym tematem wystąpień biskupich była sprawa miłosierdzia chrześcijańskiego. W tej kwestii zwracał się wielokrotnie do swoich diecezjan. W orędziu z 1934 roku prosił wiernych, aby pamiętali o upośledzonych, opuszczonych, ubogich i „nie zamykali oczu na nędzę tylu dzieci pozbawionych opieki i pomocy”⁶⁸. Biskup w orędziu poruszał sprawy dobroczynności na Śląsku, która zawsze „spotykała serca chętne i szczodre dłonie”, czego dowodem była rosnąca liczba wydziałów Związku Dobroczynności Caritas, a także członków Konferencji św. Wincentego à Paulo⁶⁹.

Do pomocy ubogim, chorym i nieszczęśliwym biskup katowicki wzywał w orędziu z 1935 roku z okazji Tygodnia Miłosierdzia⁷⁰. Pisał wtedy: „w dniu, w którym rozpoczynamy Tydzień Miłosierdzia, jako wasz pasterz pukam do serc waszych, wzywam was wszystkich do uczynków miłosierdzia i proszę szczególnie teraz, w zimie, którą ludziom głodnym i lichu odzianym tak trudno przetrwać: nie odwracajcie oczu waszych od ubogiego”⁷¹. Ordynariusz katowicki wzywał Ślązaków do czynów miłosierdzia. „Bądźmy miłosiernymi czynem i sercem – wołał – niech praca nasza dobroczynna zawsze żywa, nigdy nie ustająca w Tygodniu Miłosierdzia większego dozna pogłębienia”⁷². Prosił też wiernych o ofiarność na rzecz potrzebujących⁷³.

W orędziu z 9 listopada 1936 roku biskup Adamski zwracał się do młodych mieszkańców Śląska z prośbą o uczestnictwo w celebrowanej w ich intencji Mszy Świętej przy grobie św. Stanisława Kostki⁷⁴. W zakończeniu swego wystąpienia apelował do młodzieży, aby „idąc drogami św. Stanisława, czyniła to samo i wysoko trzymała

---

⁶⁸ Tamże, s. 432.

⁶⁹ Tamże, s. 433-434.

⁷⁰ S. Adamski, *Orędzie w sprawie Tygodnia Miłosierdzia z listopada 1935*, „Wiadomości Diecezjalne” 11 (1935), s. 374.

⁷¹ Tamże, s. 375.

⁷² Tamże, s. 376.

⁷³ S. Adamski, *Orędzie Stanisława Biskupa Katowickiego na Tydzień Miłosierdzia z 17 września 1938*, „Wiadomości Diecezjalne” 9 (1938), s. 316-319.

⁷⁴ Tenże, *Orędzie Biskupa Katowickiego na Święto Młodzieży z 9 listopada 1936*, „Wiadomości Diecezjalne” 11 (1936), s. 417-420.

sztandar świętości i miłości Boga”⁷⁵. Ponadto biskup Adamski publicznie wypowiadał się 10 listopada 1938 roku w sprawie przejścia administracji kościelnej na Śląsku Zaolziańskim⁷⁶. Kolejne orędzie wydał po wyborze na stolicę Piotrową 6 marca 1939 roku papieża Piusa XII⁷⁷. Ogółem w latach 1930-1939 bp Stanisław Adamski był autorem siedemnastu orędzi (zob. tab. 2).

Tab. 2. Orędzia Biskupa Stanisława Adamskiego w latach 1930-1939

Lp.	Data	Tematyka
1	18.04.1932	W sprawie Misji Wewnętrznej diecezji katowickiej
2	01.05.1933	W sprawie nabożeństw w języku niemieckim
3	14.04.1934	Do duchowieństwa i wiernych diecezji katowickiej z okazji Roku Jubileuszowego
4	04.06.1934	Z okazji powrotu biskupa z Ziemi Świętej i konsekracji bp. Teofila Bromboszcza
5	22.11.1934	W sprawie Tygodnia Miłosierdzia
6	08.1935	Na dziesięciolecie koronacji obrazu Matki Bożej Piekarskiej
7	11.1935	Tydzień Miłosierdzia
8	01.03.1936	Do niemieckich katolików w sprawie Religijnego Tygodnia
9	27.03.1936	W sprawie modłów o Rosję
10	01.05.1936	Z okazji 900. rocznicy urodzin św. Stanisława

⁷⁵ Tamże, s. 419.

⁷⁶ S. Adamski, *Orędzie Stanisława Adamskiego biskupa katowickiego, administratora Śląska Zaolziańskiego do kapłanów i wiernych, świeckich i zakonnych Śląska Zaolziańskiego z 10 listopada 1938*, „Wiadomości Diecezjalne” 11 (1938), s. 411-415.

⁷⁷ Tenże, *Orędzie J. E. Ks. Biskupa Stanisława Adamskiego z okazji uroczystej koronacji J. Św. Piusa XII z 6 marca 1939*, „Wiadomości Diecezjalne” 3 (1939), s. 70-75.

11	09.11.1936	Na Święto Młodzieży
12	17.09.1937	Na Tydzień Miłosierdzia
13	04.04.1938	W sprawie zbiórki pieniężnej na budowę katedry Chrystusa Króla
14	23.05.1938	O wizycie <i>ad limina apostolorum</i> w Rzymie i ofiarach na budowę katedry
15	17.09.1938	Tydzień Miłosierdzia
16	10.11.1938	Do kapłanów i wiernych, świeckich i zakonnych Śląska Zaolziańskiego
17	06.03.1939	Z okazji uroczystej koronacji Jego Świątobliwości Ojca Świętego Piusa XII na stolicę Piotrową

Źródło: „Wiadomości Diecezjalne” 5 (1932), s. 164-184; 4 (1933), s. 158; 4 (1934), s. 102-108; 6 (1934), s. 199-203; 12 (1934), s. 434-436; 11 (1935), s. 373-377; 3 (1936), s. 133-135; 4 (1936), s. 170-172; 4 (1936), s. 195-199; 11 (1936), s. 417-421; 9 (1937), s. 333-336; 11 (1938), s. 411-415; 3 (1939), s. 70-75; „Gość Niedzielny” 32 (1935), s. 433; 16 (1938), s. 222; 23 (1938), s. 329-330.

Zakończenie

Biskup Adamski głosił słowo Boże na różne dostępne Kościołowi sposoby. Podstawowe znaczenie miały publikowane listy pasterskie, orędzia, odezwy oraz głoszone kazania i przemówienia, a także prowadzone w radiu rekolekcje. Adamski był biskupem, który zawsze szukał rozwiązywania trudnych kwestii, powierzonych przez wiernych jego pasterskiej pieczy. Angażował się w organizację bractw i stowarzyszeń kościelnych, szczególnie w Caritas Diecezjalną, Akcję Katolicką i Misję Wewnętrzną⁷⁸. Duże znaczenie w posłudze biskupiej miały media lokalne, a zwłaszcza „Wiadomości Diecezjalne” i „Gość Niedzielny”, które były podstawowym nośnikiem rozpowszechniania nauczania ordynariusza katowickiego.

⁷⁸ H. Olszar, *Listy pasterskie*, dz. cyt., s. 98; R. Brom, *Nauczanie pasterskie biskupa katowickiego Stanisława Adamskiego*, dz. cyt., s. 116, 318.

Dzięki tym mediom wszystkie listy pasterskie i orędzia z lat 1930-1939 oraz z pierwszych lat powojennych są dostępne dla wszystkich.